

УДК 784.71(477)

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2022.03.015>

СОКІЛ ГАННА

докторка філологічних наук, професорка кафедри української фольклористики ім. Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка

SOKIL HANNA

a Doctor of Philology, a professor at the Filaret Kolessa Department of Ukrainian Folkloristics of Ivan Franko Lviv National University

Бібліографічний опис:

Сокіл, Г. (2022) Проблеми номінації повстанської пісні. *Народна творчість та етнологія*, 3 (395), 15–21.

Sokil, H. (2022) Nomination Problems of Rebel Song. *Folk Art and Ethnology*, 3 (395), 15–21.

ПРОБЛЕМИ НОМІНАЦІЇ ПОВСТАНСЬКОЇ ПІСНІ

Анотація / Abstract

Важливим аспектом дослідження фольклору є термінологічні питання, чітке трактування яких допомагає і значно полегшує наукові дослідження. На сучасному етапі стикаємося з різними дефініціями самого явища «повстанський фольклор», зокрема «повстанська пісня» («антиокупаційний», «партизанський», «невільничий», «фольклор лісових хлопців», «фольклор спротиву» та ін.). Паралельно вживаються такі визначення, як «повстанські пісні», «пісні УПА», «революційні пісні», «бандерівські пісні», «воєнні пісні». Узагальнено погляди дослідників цього пласта усної словесності й висловлено авторські візії.

Метою запропонованої статті є проаналізувати проблеми вивчення повстанської пісні в сучасний період, з'ясувати питання термінології та критеріїв жанрового розподілу.

Ключові слова: пісні УПА, повстанська пісня, жанри, класифікація, термінологія.

Terminological issues are considered as an important aspect of the folklore study. Their clear interpretation helps and makes it easy to carry out the research. We face various definitions of the phenomenon «rebellious folklore» and, in particular, «rebellious song» («antioccupational», «guerilla», «slave», «the folklore of forest guys», «rebellious folklore», etc.) at the modern stage. The definitions «rebellious songs», «the songs of the Ukrainian Insurgent Army», «revolutionary», «Bandera's songs», «military songs» are used simultaneously. The views of the researchers of this oral vocabulary level are generalized and the authoress visions are expressed.

The purpose of the submitted article is to analyze the problems of study and nomination of a rebellious song at the modern period, to determine the questions of terminology and the criteria of genre division.

Keywords: songs of the Ukrainian Insurgent Army, rebellious song, genres, classification, terminology.

Вступ. В останні три десятиліття повстанська тематика стала об'єктом дослідження, увійшла в науковий обіг різних царин науки: історії, етнології, літературознавства, лінг-

вістики. Сьогодні можна констатувати, що вона займає свою нішу в сучасній українській фольклористиці: видано низку збірників [8; 13, 9; 5 та ін.], написано моно-

графії [4; 14], опубліковано статті, рецензії [2; 3], повстанський фольклор уведено до навчальних шкільних та студентських програм [12], захищено дисертації [7; 6]. Однак є ще чимало не розв'язаних досі проблем: не розпрацьовано наукових підходів до студій повстанських пісень, не вироблено остаточного методологічного інструментарію їхнього аналізу, потребує розгляду також питання термінології та принципів класифікації.

Основна частина. Фольклор є відображенням дійсності. Давно уже відзначено, що об'єм, межі, масштаби цього відбиття, не кажучи вже про його способи, у фольклорі глибоко специфічні. Одним із потужних регуляторів, на нашу думку, є історичні події, до яких належать і національно-визвольні змагання, пов'язані з діяльністю Української повстанської армії (далі – УПА), і способи відображення їх у фольклорі. Без знання історичних фактів часто не можна правильно потрактувати те чи інше явище, подію, розкрити й глибоко проаналізувати образи в художньому творі. Як відомо, справа, за яку боролася героїчна УПА, була близька всьому народові й торкалася його давніх потаємних, але таких заповітних мрій – прагнення до волі, самостійності, незалежності. Саме воїни ОУН–УПА довели світові, що українці – не нація рабів, а гордий і волелюбний народ. Тому про подвиги цих героїв складено так багато пісень.

Варто зауважити, що близькі за ідейно-змістовим навантаженням пісенні зразки були поширеними також у польських, словацьких, болгарських, хорватських партизанів та в учасників руху опору в Прибалтиці [15, с. 241]. Натомість події Другої світової війни не викликали потужного творчого пориву українського народу в оспівуванні як трагічних, так і переможних героїчних сторінок.

Джерельною базою пісень УПА були і є живі носії цього пісенного пласта. Головна умова для студій фольклориста – вивчати джерела і відштовхуватися від них. На джерела, як на фундамент, «опирається вся сила

поетичності й усвідомлення того, яку роль відіграє сюжет у всіх його виявах» [1, с. 33]. Повстанські пісні яскраво змальовують правдиві, неперекручені події, фіксують подвиги героїв та частково увіковічують їхні імена (псевдо). Зрозуміло, що зображення того чи іншого історичного факту передано у фольклорному творі через народне сприйняття, з урахуванням особливостей жанрової специфіки, значення тієї події, що оспівується, зрештою, багато залежить і від обдарованості, таланту народного творця й безпосередньо від виконавця конкретної пісні.

Повстанські пісні – це сукупність творів про національно-визвольну боротьбу українського народу, які відображають ідеї героїзму, самозречення та жертвовності заради державності України, передають захоплення красою, мужністю, сміливістю й нескореністю духу воїнів. Хоча повстанський фольклор увійшов до активного побуту не так давно, все-таки він твориться за традиційними принципами усної словесності, що вкладається в усі її канони. Тому його варто розглядати в аспекті співвідношення тексту й контексту, аналізувати теоретичні проблеми систематизації, брати до уваги надзвичайно важливі питання, пов'язані з проблемами побутування народних творів, сюжетно-тематичних варіантів, паралелей, а також розглядати й розв'язувати проблеми термінологічної номінації повстанських пісень. Серед усіх інших термінологічних питань є одним із важливих аспектів і потребують детального дослідження.

Фольклористика як наука має свій понятійно-термінологічний апарат для вивчення народної творчості як цілісної системи. Усяке нове явище, що виникає в суспільстві й відображене в усній словесності, вимагає певною мірою свого конкретного найменування. Тоді постає проблема чіткого трактування термінології, конкретного означення тих чи інших понять. Варто визнати, що це досить важливо, адже вирішення питання термінології дозволяє подальшому поступу, сприяє цілеспрямованому студіюванню.

Досліджуючи повстанські пісні, стикаємося з різними дефініціями самого фольклорного явища, тому доцільно з'ясувати термінологію на означення «повстанська пісня», синоніми до нього та паралельні назви, які існують, оскільки досі це питання не набуло стабільності. Деякі сучасні дослідники вкладають у його зміст широке поняття, зараховуючи сюди й окремі станові пісні (козацькі, рекрутські, жовнірські та ін.). Інші дотримуються думки про більш конкретне визначення повстанських пісень, включаючи до них лише ті фольклорні твори, що пов'язані з новітніми національно-визвольними змаганнями. Паралельно з поняттям «повстанські пісні», вживається термін «пісні УПА», який означає твори, тематично пов'язані з діяльністю та боротьбою за державну незалежність вояків Української повстанської армії. І тут варто звернути увагу на один нюанс: чи тотожні ці два поняття, чи вони різняться між собою? Певна відмінність термінологічної семантики «повстанські пісні», «пісні УПА» проявляється насамперед у змісті, який вкладається в народний твір. Найменування «пісні УПА» стосується конкретно діяльності Української повстанської армії. Означення «повстанські пісні» має значно ширше поняття, ніж «пісні УПА». Нам імпонує наукове осмислення концептуального питання щодо обґрунтування термінів «повстанські пісні» та «пісні УПА» відомого дослідника національно-визвольного руху Григорія Дем'яна, який уперше запропонував вживання номінації «українські повстанські пісні» на позначення творів національно-визвольної тематики від часів ОУН–УПА до сьогодення. Дослідник наголосив, що термін «повстанський фольклор» частіше вживається у фольклористичній науці та фактично утвердився ще раніше, а в 1990-х роках поряд із ним у наукових публікаціях траплялися й такі вирази, як «антиокупаційний фольклор», «невільничий фольклор», «фольклор партизанський», «фольклор партизанської національно-визвольної боротьби україн-

ців», «фольклор лісових хлопців» тощо. Учений не лише дотримувався такого погляду щодо застосування певного визначення, а й у доступній формі навів аргументи: «Уже в 1940-х рр. пісні й оповідання такого змісту називали повстанськими, значно рідше партизанськими та революційними, а щоб дві останні категорії не плутати з більшовизмом, то вживалася лексема й “бандерівські”. Тепер і між носіями фольклору, і в середовищі збирачів і дослідників, такі твори називають повстанськими. Паралельно побутує й термін “бандерівські” пісні» [3, с. 635]. Як бачимо, найбільш вдалим і фактично утвердженням у фольклористичній науці дослідник вважав номінацію «повстанські пісні» і вкладав у нього широке поняття – народні твори, які своїм змістом охоплюють і передумови, і сам хід революційно-повстанської боротьби, і повне вірвання патріотів у тюрмах і таборах, і навіть ті народні пісні, що продовжують виникати й оспівувати рух національно-визвольної боротьби в наш час. Такі міркування вченого слушні; вони знайшли своє продовження в інших сучасних дослідженнях.

Термін «повстанська пісня» й нині є найбільш уживаним та усталеним у науковому обігу. Українська повстанська пісня, за словами Г. Дем'яна, – феноменальний духовний скарб нації, який послідовно і впевнено продовжує збагачуватися. Тепер до повстанських зараховуємо також ті, що творяться, побутують на синхронному рівні та стосуються боротьби за відстоювання незалежності України від віковичного московського окупанта (пісні Майдану, АТО, ОСС про російсько-українську війну на сході нашої країни). Дослідники сучасного фольклорного процесу вживають ще інші номінації, як, наприклад, «політичні пісні», «військові». Молода дослідниця Ярина Закальська назвала такий народнопоетичний пласт «фольклором спротиву», запропонувавши ввести цю терміносполуку в науковий обіг. Під такою рубрикою вона розглядає низку уснопоетичних (пісеньних і прозових творів), які в художній формі

передають відображення сучасних революційних і воєнних подій в Україні. «Фольклор спротиву» – це «творчий продукт, що є миттєвою реакцією на посягання на засадничі цінності народу (свободу, незалежність, територіальну цілісність) у боротьбі за ідеали» [6, с. 14]. Між повстанським фольклором 1940–1960-х років і цим сучасним пластом усної словесності відчувається тісний зв'язок і не лише в тому, що творилися вони в близьких суспільно-історичних умовах а, що найголовніше, для них характерна спрямована націєтвірна інтенція.

Усе це засвідчує, що вказані терміни вживаються паралельно й мають також право на існування, якщо йдеться про узагальнююче поняття. Проте проблема чіткого термінологічного означення, на наше переконання, залишається відкритою і, очевидно, потребує вироблення прийнятного принципу номінації та належного його застосування до досліджуваних фольклорних жанрів, щоб не створювати плутанини.

Для дослідників усної словесності немає роль поряд із термінознавчими відіграє з'ясування жанрової належності фольклорного твору. Скласти класифікований польовий (чи опублікований) матеріал є досить важливим для наукових студій і значно полегшує їх. Процес систематизації народних творів простежується від початку зародження і становлення фольклористики як науки, залишаючись актуальним і в сьогоденні. Кожен дослідник, від початкуючого до вже досвідченого, стикається з проблемою певної систематизації відповідного фольклорного матеріалу. Це пояснюється тим, що єдиного принципу визначення, більш-менш задовільної жанрової класифікації досі не вироблено. Фольклорні жанри розмежовуються за різними ознаками: родовими (епічний, ліричний, драматичний жанри); особливостями форми викладу матеріалу (жанри пісенні, оповідні, речитативні та ін.); способами зв'язку з ритуально-обрядовим елементом (обрядова, необрядова лірика тощо); ознаками середовища,

у якому виникають та поширюються твори певних жанрових різновидів (пісні родинного життя, козацькі, чумацькі, наймитські, рекрутські та ін.). Хоча в науковій літературі вже склалася певна жанрова народнописанна парадигма, остаточно ще не сформовано єдиного жанрово-тематичного поділу, а щодо повстанських пісень достатньо не розроблено принципів класифікації.

Найбільш прийнятним є традиційне систематизування пісень. Насправді повстанська пісенність є значною мірою специфічною і розмістити її у звичній схемі жанрово-тематичної класифікації не завжди можливо. Це помічали перші дослідники цього пласта фольклору й наголошували на ньому. Скажімо, Ростислав Крамар у своїй дисертації виділив такі жанрово-тематичні групи: повстанські (співанки-хроніки, баладні, ліричні), обрядові, невільничі (тюремні, табірні) та сатиричні твори, підкресливши, що «багатогранність антиокупаційної пісенності визначається різними типами творчого процесу та складною архітектонікою жанрової класифікації» [7, с. 10]. Автор звернув увагу й на пісні літературного походження, однак у його рубрикації окремо не виділено історичних пісень як важливого жанрового утворення.

Одну зі спроб жанрового визначення та систематизації здійснив Г. Дем'ян, окресливши основну масу цих пісень військово-повстанськими. До них він зарахував відповідні гімни, маршові (загальноупівські, курінні, сотенні, подекуди й чотові) та пропам'ятні пісні. До інших жанрово-тематичних груп відніс історичні пісні, балади та новинкові (хроніки), тюремні, виселенські, жартівливі, сатиричні, коломийкові. Дослідник виділив і обрядові: колядки, щедрівки, веснянки й гаївки, воскресні, а також родинно-обрядові, до яких відніс похоронні (реквієми) [4, с. 506]. Щодо обрядових, то йдеться про наповнення повстанською тематикою відповідних традиційних обрядових жанрів. Соціально- чи сімейно-побутові, як зауважив фольклорист, доцільні-

ше йменувати саме «військово-повстанськими». Водночас подав окремі групи пісень: любовні, колискові, сімейні. Поза всяким сумнівом, жанрово-тематична класифікація повстанських пісень потребує значного вдосконалення. І це визнавав сам Г. Дем'ян, проклавши стежку в цьому питанні, сподіваючись на майбутні спеціальні фольклористичні дослідження.

З'ясувавши жанрові характеристики творів, окресливши їх номінально, значно легше можна класифікувати фольклор. Специфіка повстанської пісні полягає в поєднанні тематичної новизни з традиційними формами, які своєю чергою зумовлені етнічними й регіональними традиціями. З-поміж них найбільш поширені історичні пісні, балади, новинкові пісні (співанки-хроніки), обрядові (колядки й щедрівки, веснянки й гаївки), пісні про кохання та родинне життя, жартівливі й сатиричні пісні, коломийки. Однак інколи важко вкласти всі фольклорні твори в певні усталені рубрики, які вже є в традиційній жанрології, проте, аналізуючи повстанські пісні, все ж таки варто віднести їх до певної жанрово-тематичної групи.

Жанр – категорія досить містка щодо можливостей об'єднувати твори різного змісту й містить у собі «історично сформовану і реалізовану у творах (як низка універсалій) систему змістових, власне поетичних, функціональних і виконавських принципів, норм, стереотипів, за якими стоять вироблені колективним досвідом уявлення» [10, с. 155]. Це поняття не абстрактне й виявляється лише через конкретні твори, які його представляють. До нього, як категорії історичної, треба підходити з позицій, усталених фольклорною естетикою. Допоки ж матеріал не дає змоги визначити чіткі спільні ознаки того чи іншого масиву творів, не варто поспішати з їхнім жанровим найменуванням. Проте не викликає жодного сумніву те, що все-таки фольклорні твори, зокрема й повстанські пісні, треба визначати за спільними ознаками та класифікувати за жанрами, щоб не вносити хаос у наукові студії.

Жанр як наукове узагальнення корисне тим, що дозволяє з недоступної емпіриці висоти розглядати матеріал і групувати його, виділяючи в ньому також простіші елементи – мотиви, формули, образи.

Важливим спектром у жанровій палітрі військово-повстанських пісень є марші, гімни та похідні пісні. Ураховуючи попередні класифікації народнопісенних творів, виділяємо такі жанри: історичні пісні (у центрі історична постать чи подія), новинкові (співанки-хроніки), балади, пісні про кохання й родинне життя, жартівливі й сатиричні; обрядові (колядки, щедрівки, веснянки та гаївки), коломийки. Для кожної жанрової групи повстанської пісенності характерний свій сюжетно-тематичний поділ, мотиви, образи тощо. Їхня жанрова специфіка представлена такими основними ознаками: функцією (яку вони як жанр виконують), тематикою (що розкривається в цих піснях), композиційно-стильовими особливостями (способами творення та структурними елементами пісень жанру). У системі повстанських народнопоетичних творів також мають місце пісні літературного походження, хоча їх значно менше, ніж серед стрілецьких. Здебільшого це різножанрові тексти на тему збройної боротьби Української повстанської армії з німецько-фашистськими та радянськими військами. Партизанська лірика продовжила літературні традиції доби визвольних змагань 1917–1920 років та міжвоєнного періоду. У роки національно-визвольної боротьби (1940–1950) твори поетів-упівців часто публікувалися в таких часописах: «На чатах», «Ідея і чин», «Чорний ліс», «Інформативні вісті», «Лісовик». Імена багатьох авторів невідомі. Літературні твори на повстанську тематику нерідко ставали згодом народними.

Тематичне наповнення повстанських пісень багате й різноманітне. Головне місце займають картини героїзму оборонців рідної землі, цього найвищого виявлення самовідданості та мужності у виконанні обов'язку воїнів. Звичайно, народ героїзував

своїх захисників, тому більшість повстанських пісень наповнені героїчним змістом. А поняття «героїчне» набуває суто національного значення. Це те, що успадковане від княжих лицарів, згодом від запорозьких козаків, січових стрільців. У народній свідомості воно осмислюється зі значущими подіями за високі ідеали етносу. Власне в повстанській пісні викристалізувалася вся героїчна історія нашого війська, тому в них така енергетика і вражаюча потужність.

Конкретні повстанці, змальовані в пісенних текстах, узагальнено передають типовий образ мужніх, витривалих, стійких лісових хлопців, для яких вірність, честь і слава дорожчі навіть за життя. В останні хвилини вони думають не тільки про своїх рідних, а й про долю України. Тому часто пісні завершуються традиційною фразою «Україно, прощай», що характерна для багатьох творів цього пласта усної словесності, традиційно продовжуючи героїку минулих битв за українську державність, витоки якої сягають билин, кобзарських дум, козацьких та стрілецьких пісень. Героїчні подвиги повстанців, про яких складено так багато пісень, повторюють сучасні воїни-захис-

ники на сході України, незламно захищаючи свою землю від ворога в неоголошеній українсько-російській війні, проявляючи піднесеність духу, відданість державі, саможертвність.

Висновки. Отже, у сучасній українській фольклористиці повстанська тематика поступово входить у науковий обіг, активно виробляються засади вивчення пісенного фонду. Водночас з'ясовуються проблеми термінологічного визначення, особливості жанрової класифікації. Інколи простежуються ще не остаточно вдосконалені принципи в студіюванні, коли занадто широко й вільно розглядаються деякі фольклорні ресурси. Утім, дослідження показують, що найбільш уживаними є терміни «пісні УПА», «повстанські пісні» для номінування народнопісенних творів про героїчні подвиги українських воїнів у лавах армії без держави. Дотримання чіткого найменування полегшує вивчення уснословесного матеріалу, надає йому конкретності, системності та позбавляє плутанини. Багатогранна повстанська тематика й надалі залишається актуальною і потребує поглибленого аналізу текстів, образної системи, специфіки поетики пісень.

Джерела та література

1. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики. Київ : Либідь, 1998. 408 с.
2. Дем'ян Г. Двадцять п'ять повстанських пісень. *Україна в минулому*. Київ ; Львів, 1992. Вип. 3. С. 10–42.
3. Дем'ян Г. Рецензія на кн.: Пісні УПА / зібрав і зредагував Зеновій Лавришин ; передм. англ. мовою. *Літопис УПА*. 1996; Львів : Спільне українсько-канадське підприємство «Літопис УПА», 1997. Т. 25. 554 с. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці секції етнографії і фольклористики*. Львів, 2001. Т. 242. С. 634–643.
4. Дем'ян Г. Українські повстанські пісні 1940–2000 років (історико-фольклористичне дослідження). Львів ; Київ, 2003.
5. За волю України. Антологія пісень національно-визвольних змагань / запис, розшифрування, упоряд. Є. Гіщинського. Луцьк, 2002.
6. Закальська Я. А. Український фольклор спротиву: традиція і модифікація, трансмісійні механізми :

автореф. ... канд. філолог. наук : 10.01.07 – фольклористика. Київ, 2021. 20 с.

7. Крамар Р. Фольклор національно-визвольної боротьби українського народу 1940–1950 рр. (за матеріалами Західного Поділля) : автореф. ... канд. філолог. наук : 10.01.07 – фольклористика. Київ, 1996. 24 с.

8. Пісні УПА / зібрав і зредагував Зеновій Лавришин ; передм. англ. мовою. *Літопис УПА*. 1996, 1997. Т. 25.

9. Повстанські коляди: пісні, зібрані у Західному Поділлі / упоряд., вступ. ст., приміт. Р. Крамара. Тернопіль, 1995.

10. Путилов Б. Н. Фольклор и народная культура. In *memoriam*. Санкт-Петербург, 2003. 464 с.

11. Сокіл Г. (Коваль). Повстанські колядки в системі обхідних календарно-обрядових пісень. *Народознавчі зошити*. 1999. № 1. С. 40–45.

12. Сокіл Г. Вивчення повстанських пісень у вузівському курсі «Українська народна словесність». «Муза і меч»: національний рух у фольклорних та літературних джерелах. Львів, 2005. С. 181–189.

13. Співаник УПА. Борці за волю України. Львів : Меморіал, 1992.

14. Степан Бандера та його родина в народних піснях, переказах та спогадах / записи та упоряд. Григорія Дем'яна. Львів, 2006.

15. Шевчук О. Пісні УПА. *Українська музична енциклопедія*. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2018. Т. 5. С. 241–248.

References

1. BILETSKYI, Leonid. *Fundamentals of Ukrainian Literary and Scientific Criticism*. Kyiv: Lybid, 1998, 408 pp. [in Ukrainian].

2. DEMYAN, Hryhorii. Twenty-Five Rebel Songs. *Ukraine in the Past*. Kyiv; Lviv, 1992, iss. 3, pp. 10–42 [in Ukrainian].

3. DEMYAN, Hryhorii. [Review]: LAVRYSHYN, Zenovii. *UIA Songs*. Prefaced in English. *UIA Chronicles*. 1996; Lviv: Common Ukrainian-Canadian Enterprise «UIA Chronicle». 1997, vol. 25, 554 pp. Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Works of the Section of Ethnography and Folkloristics. Lviv, 2001, vol. 242, pp. 634–643 [in Ukrainian].

4. DEMYAN, Hryhorii. *Ukrainian Insurgent Songs of 1940–2000 (Historical-Folkloristic Research)*. Lviv; Kyiv, 2003 [in Ukrainian].

5. HISHCHYNSKYI, Yevhen, compiler. *For the Freedom of Ukraine. Anthology of the Songs of National Liberation War*. Recorded and Deciphered by Yevhen HISHCHYNSKYI. Lutsk, 2002 [in Ukrainian].

6. ZAKALSKA, Yaryna. *Ukrainian Folklore of Resistance: Tradition and Modification, Transmission Mechanisms*. Extended Abstract of a Ph.D. Thesis in Philology: 10.01.07 (Folkloristics). Kyiv, 2021, 20 pp. [in Ukrainian].

7. KRAMAR, Rostyslav. *Folklore of the National Liberation Struggle of the Ukrainian People in the 1940s – 1950s (After the Materials of Western Podillia)*. Extended

Abstract of a Ph.D. Thesis in Philology: 10.01.07 (Folkloristics). Kyiv, 1996, 24 pp. [in Ukrainian].

8. Songs of UIA. Collected and edited by Zenovii LAVRYSHYN. Prefaced in English. *UIA Chronicle*, 1996, 1997, vol. 25 [in Ukrainian].

9. KRAMAR, Rostyslav, compiler. *Rebel Carols: Songs Collected in Western Podillia*. Prefaced and annotated by Rostyslav KRAMAR. Ternopil, 1995 [in Ukrainian].

10. PUTILOV, Boris. N. *Folklore and Folk Culture*. In *memoriam*. Saint-Petersburg, 2003, 464 pp. [in Russian].

11. SOKIL, Hanna. (KOVAL). Rebel Carols in the System of Round Calendar-Ritual Songs. *Ethnographic Notebooks*, 1999, no. 1, pp. 40–45 [in Ukrainian].

12. SOKIL, Hanna. Study of Rebel Songs in the University Course «Ukrainian Folk Literature». «*Muse and Sword*»: *The National Movement in Folklore and Literary Sources*. Lviv, 2005, pp. 181–189 [in Ukrainian].

13. *UIA Song-Book. Fighters for the Freedom of Ukraine*. Lviv: Memorial, 1992 [in Ukrainian].

14. DEMYAN, Hryhorii, compiler. *Stepan Bandera and His Family in Folk Songs, Legends and Memoirs*. Recorded by Hryhorii DEMYAN. Lviv, 2006 [in Ukrainian].

15. SHEVCHUK, Oksana. *UIA Songs. Ukrainian Music Encyclopedia*. Kyiv: NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology, 2018, vol. 5, pp. 241–248 [in Ukrainian].